

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-30>

**CHANGING THE PROCEDURAL STATUS OF A PERSON
IN CRIMINAL PROCEEDINGS BASED ON THE ROAD TRAFFIC
ACCIDENTS FROM A WITNESS TO A SUSPECT:
SHORTCOMINGS OF THE LEGISLATION
AND WAYS FOR ITS IMPROVEMENT**

**ЗМІНА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ОСОБИ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТОМ
ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ЗІ СВІДКА
НА ПІДОЗРЮВАНОВОГО: НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ**

Yefremov B. Yu.

*Advocate
Kyiv, Ukraine*

Єфремов Б. Ю.

*адвокат
м. Київ, Україна*

Протягом останніх років кількість дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) з потерпілими на дорогах України не зменшується. Під час розслідування кримінальних проваджень за фактом ДТП органи досудового розслідування зазвичай здійснюють дії, які явно суперечать положенням Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Так, під час досудового розслідування кримінального провадження за ч. 1 або ч. 2 ст. 286 Кримінального кодексу України (на прикладі ситуації, коли відбулось зіткнення двох транспортних засобів) особа, яка отримала середньої тяжкості або тяжкі тілесні ушкодження (водій першого транспортного засобу), визнається потерпілим та допитується як потерпілий. Інша ж особа – водій другого транспортного засобу, який тілесні ушкодження не отримав, допитується як свідок. І якщо у разі встановлення вини потерпілого зміна процесуального статусу з потерпілого на підозрюваного допускається, то зміна процесуального статусу зі свідка на підозрюваного не є допустимою згідно вимог КПК. Саме тому зміна процесуального статусу особи у кримінальних провадженнях за фактом ДТП зі свідка на підозрюваного на сьогоднішній день є доволі актуальною та невирішеною проблемою внаслідок суперечливої

судової практики та неоднозначного застосування норм процесуального права слідчими та судом.

Як вже зазначалось, орган досудового розслідування під час розслідування кримінальних проваджень за фактом ДТП зазвичай приймає рішення про допит водія, який не отримав тілесних ушкоджень, як свідка. На практиці існують декілька випадків, коли приймається рішення про допит водія як свідка:

– першочерговими слідчими діями достовірно не встановлено, що саме цей водій порушив Правила дорожнього руху України (далі – ПДР);

– першочерговими слідчими діями достовірно встановлено та очевидно, що дії саме цього водія не відповідали вимогам певного пункту ПДР та знаходились у причинно-наслідковому зв'язку із настанням ДТП.

В обох випадках остаточну відповідь на запитання, чи відповідали дії водія вимогам ПДР та чи знаходились такі дії в причинно-наслідковому зв'язку зі створенням аварійної обстановки та настанням ДТП, надає експерт під час проведення судової автотехнічної експертизи. У разі ж встановлення вини водія, який був допитаний як свідок у кримінальному провадженні, останньому повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, тим самим відбувається зміна процесуального статусу зі свідка на підозрюваного.

Відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. У п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК визначено, що недопустимими є також докази, що були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні [1].

Тобто законодавець чітко визначив, що всі докази, отримані з показань свідка, який у подальшому був визнаний підозрюваним, визнаються недопустимими. Будь-яких виключень положення цієї статті не містять.

Але чому орган досудового розслідування приймає рішення про допит такої особи як свідка? По-перше, щоб надати певний процесуальний статус особі, що, у свою чергу, надає змогу слідчому здійснювати виклик такого учасника кримінального провадження (зокрема і за повісткою) та проводити з ним певні слідчі та процесуальні дії

(наприклад, слідчий експеримент, результати якого враховуються під час проведення судової автотехнічної експертизи). По-друге, щоб така особа, маючи статус свідка, не могла в подальшому змінювати свої показання, оскільки під час допиту свідок попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання та за відмову від давання показань. На нашу думку, такий підхід призводить до порушення права особи на мовчання, а також порушення принципу свободи від самовикриття.

Доцільно зазначити, що з досліджуваного питання склалась доволі неоднозначна, та, на нашу думку, суперечлива судова практика.

Згідно постанови Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.10.2020, справа № 345/522/16-к, зміст п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК вказує на те, що ця норма права має застосовуватися за умови, коли на час отримання показань від свідка уже існували дані, що його буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим, але, всупереч наявності у такої особи права на мовчання та свободи від самовикриття, слідчий чи прокурор вчиняє дії, спрямовані на отримання показань від неї. Саме такі дії, а не власне факт отримання показань від свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим, мають визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод [2].

Аналогічна правова позиція викладена у постановках Касаційного кримінального суду Верховного Суду: від 31.03.2021, справа № 333/1539/16-к; від 15.06.2022, справа № 130/720/17; від 30.11.2023, справа № 679/1046/18 [3; 4; 5].

З огляду на висновки судів постає питання, як доводити той факт, що у органу досудового розслідування існували або не існували дані, що свідка буде визнано підозрюваним. На нашу думку, зазначена судова практика є такою, що суперечить положенням чинного кримінального процесуального законодавства України, оскільки у п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК чітко визначено, що всі докази, отримані з показань свідка, який в подальшому був визнаний підозрюваним, визнаються недопустимими. Будь-яких виключень, винятків чи уточнень положення цієї статті не містять. Єдиним шляхом вирішення даної проблеми вважаємо наступне.

У зв'язку із набуттям чинності 07.12.2017 Закону України від 16.11.2017 № 2213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» у кримінальний процес введено нового учасника кримінального провадження – інша особа, права чи

законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування (далі – інша особа) [6]. Однак глава 3 КПК не зазнала змін, тобто КПК не визначає чіткий процесуальний статус – права та обов'язки іншої особи. Тому, на нашу думку, доцільним та логічним є доповнення § 5 глави 3 КПК, що містить норми про інших учасників кримінального провадження, новою статтею під назвою «Інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування». У зазначеній статті доцільно визначити перелік суб'єктів, які можуть набути статус такого учасника кримінального провадження, а також визначити його процесуальний статус – права та обов'язки.

Після внесення відповідних змін до КПК щодо процесуального статусу іншої особи, задля уникнення розбіжностей при застосуванні норм процесуального права судом, орган досудового розслідування зобов'язаний визначати статус учасника ДТП, який не отримав тілесних ушкоджень та якому може бути повідомлено про підозру («потенційний» підозрюваний), як інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, та допитувати таку особу саме в такому статусі. У свою чергу, визнання такого учасника ДТП свідком та, у подальшому, зміна його процесуального статусу зі свідка на підозрюваного внаслідок повідомлення про підозру слугуватиме однозначною та беззаперечною підставою для визнання судом доказів недопустимими відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК.

Таким чином необхідність удосконалення законодавства з цієї проблеми є беззаперечною з метою забезпечення ефективного та справедливого судочинства, правової відповідності та захисту прав громадян у сучасному суспільстві.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 06.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.03.2024).
2. Постанова Верховного Суду від 21.10.2020, справа № 345/522/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92415599> (дата звернення: 28.03.2024).
3. Постанова Верховного Суду від 31.03.2021, справа № 333/1539/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96071606> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Постанова Верховного Суду від 15.06.2022, справа № 130/720/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104849894#> (дата звернення: 28.03.2024).

5. Постанова Верховного Суду від 30.11.2023, справа № 679/1046/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115598675> (дата звернення: 28.03.2024).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16.11.2017 № 2213-VIII: станом на 08.07.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19#Text> (дата звернення: 28.03.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-31>

SPECIAL FEATURES OF DETERMINING JURISDICTION OVER CRIMINAL OFFENSES COMMITTED ON TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORY

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Lushpiienko V. M.
*Candidate of Science of Law,
Department head,
Prosecutor General's Office
Kyiv, Ukraine*

Лушпiєнко В. М.
*кандидат юридичних наук,
начальник відділу,
Офіс Генерального прокурора
м. Київ, Україна*

Дана доповідь присвячена висвітленню одного із практичних питань кримінального процесуального законодавства сьогодні, з яким стикаються органи досудового розслідування та прокуратури через повномасштабну збройну агресію проти України. Актуальність теми підсилюється необхідністю забезпечення прав та безпеки як потерпілих, так і обвинувачених, у зоні тимчасової окупації. Умови окупації можуть створювати не передбачувані виклики слідчим і прокурорам для збору та збереження доказів. Правильне визначення підслідності дозволяє забезпечити ефективність розслідування кримінальних правопорушень, гарантує додержання права обвинувачених і потерпілих, а також оптимізувати використання ресурсів